

گروه دبیران ادبیات ایران

تحلیل درس چهارم علوم و فنون ۳

سبک شناسی قرن های دوازدهم و سیزدهم (دوره بازگشت و بیداری)

نکته:

✓ این درس وابسته به درس اول هست و لازم است که دانش آموز در این درس گذری به درس اول داشته باشد.

✓ می شود در قالب پرسشهایی از درس اول آنها را به سوی درس جدید راهنمایی کنیم. و مطالب خلاصه شده بصورت چارت آموزشی دوباره یادآوری شود.

 روش های تدریس

روش هایی که به طور کلی و همچنین برای این درس جهت فعال کردن دانش آموزان و همچنین رفع ملال آوری و خشکی کلاس می توان استفاده کرد عبارتند از :

 روش کارایی گروه

 روش تدریس اعضای گروه

 استفاده از پاور پوینت

گروه دبیران ادبیات ایران

📖 که بهتر است تلفیقی از دو روش باشد:

📖 کارایی گروه و استفاده از پاور

یا

📖 تدریس اعضای گروه و پاور

📖 تهیه ی روزنامه دیواری

📖 بخش بخش کردن درس و کنفرانس دادن بوسیله ی دانش آموزان

📖 تهیه ی فلش کارت

📖 استخراج انواع سوال برای راحت کردن متن درس

📖 تدریس مشارکتی که درس را به چند بخش تقسیم کرد و هر کدام را به یک گروه واگذار کرد تا دانش آموزان فعال و پویا باشند و از خمود در این گونه دروس خارج شوند

📖 آموزش معکوس

📖 بصورت جدول خلاصه بندی مطالب یا پاور از قبل تهیه شده

📖 از فیلم های آموزشی مرتبط استفاده شود و از جلسه قبل از دانش آموزان بخواهیم درس را پیش خوانی کنند با دیدن فیلم آموزشی مطالب کاملا در ذهنشان جای می گیرد.

📖 طرح کردن سوالات گوناگون در کوتاه پاسخ ؛ تستی ، تشریحی ، جور کردن ، جا خالی ، صحیح و غلط

📖 معلم ابتدا یک توضیح کلی در مورد درس بدهد و بعد درس را بخش بخش کند و با کمک دانش آموزان درس ارائه شود تا دانش آموزان هم فعال شوند.

گروه دبیران ادبیات ایران

📖 خصوصاً هردوره ی تاریخی و سیاسی که مرتبط با زندگی شاعر یا نویسنده اگر فیلمی موجود باشد برای دانش آموزان استفاده کرد.

📖 می توان تصاویر شاعران و نویسندگان را آماده کرد و در کلاس هم زبان با تدریس برای دانش آموزان نمایش داد.

📖 صدای شاعران میتونه جذاب باشه

✓ از هر روشی که استفاده کردیم، حتماً مابین درس از کلیپ های مناسب و آهنگ و موسیقی مناسب، جهت رفع خستگی درس استفاده کنیم. مخصوصاً این دروس که کمی خسته کننده به نظر می رسند.

🖋 نکات حین تدریس :

◆ ابتدا می توان ، تفاوت نثر و شعر را بیان کرد . و درباره واژه سبک و سبک شناسی توضیح داده شود .

◆ تشریح اوضاع سیاسی آن دوره که در سبک های ادبی و گرایش های شاعران اثر دارد.

◆ توضیح در مورد قالبهای جدید این دوره مخمس و مسمط تضمینی

◆ -برای بررسی سطوح سه گانه،می توان شعر یا نثری را ،که ویژگی های این دوره در آن برجسته است ، در اختیار دانش آموز گذاشت .تا خودشان به ویژگی ها پی ببرن و آن ها را کشف کنند ،و همچنین برای مقایسه و تفاوت این نثر با دوره های پیش نیز می توان از این روش بهره گرفت،

□ □ سبک بیداری را از دو جنبه " شعر " و " نثر " بررسی می کنیم.

الف) سبک شعر

سبک شعر را از سه منظر مورد بررسی قرار می دهیم:

👉 سطح زبانی

گروه دبیران ادبیات ایران

👉 سطح ادبی

👉 سطح فکری

☐ سطح زبانی

ویژگی های این سطح عبارتند از :

✓ سادگی و روانی

✓ قابل فهم برای عوام

✓ عمومیت یافتن شعر

✓ در اختیار روزنامه ها قرار گرفتن به عنوان زبان برنده نهضت

✓ باستان گرایی و توجه به زبان گذشته در شعر برخی از شاعران (کاربرد واژه هایی مثل: بادافره، خلیدن، گلخن و...)

✓ گسترش یافتن دایره واژگانی شعر و راه یافتن واژه ها و اصطلاحات انگلیسی، روسی، فرانسوی و ترکی

✓ بی توجهی به زبان و بی دقتی در کاربرد جمله ها و ترکیب ها.

گروه دبیران ادبیات ایران

نکته ها:

- ◆ دلیل قابل فهم بودن شعر این دوره برای عوام، موقعیت اجتماعی و انقلابی بود. تاثیر شگرفی که اوضاع و حوادث سیاسی و اجتماعی در شعر و نثر این دوره گذاشت.
- ◆ شاعران این دوره به دلیل توجه به مردم و ابزاری بودن شعر، شعر را محاوره ای بیان می کنند.
- ◆ دلیل رواج واژه ها و اصطلاحات انگلیسی و...، ارتباط با اروپا و ظهور علوم و فنون جدید، بود.
- ◆ علت بی توجهی به زبان و بی دقتی در کاربرد جمله ها در شعر این دوره، گرایش شاعران به محتوا و تسلط کم برخی شعرا بر ادبیات گذشته است.
- ◆ در این دوره، شاعرانی مانند ملک اشعراى بهار و ادیب الممالک فراهانی با آگاهی از سنت های ادبی به زبان گذشته باقی ماندند و شاعرانی همچون سید اشرف الدین قزوینی گیلانی (نسیم شمال)، میرزاده عشقی و عارف قزوینی هم به دلیل انس نداشتن با موازین ادب گذشته به زبان ساده و صمیمی کوچه و بازار روی آوردند.
- ◆ شاعران سنت گرا مانند ملک الشعرا بیشتر به قصیده توجه دارند، شاعرانی که بیشتر از شعر برای بیان عقاید و اندیشه های خود استفاده می کنند بیشتر از قالب غزل بهره می گیرند و یا مستزاد و چهارپاره.
- ◆ زبان شعر این دوره به زبان کوچه و بازار نزدیک شد و از دسترس افراد آگاه خارج گردید و با درون مایه های سیاسی همچون وطن و آزادی و قانون آشنا گردید.

گروه دبیران ادبیات ایران

◆ گسترش روزنامه نویسی

◆ گسترش قالب های شعری و بسنده نکردن به قالب های سنتی

سطح ادبی :

ویژگی های ادبی این سبک عبارت است از :

۱. قالب های شعری چندان تغییری نداشت .
۲. توجه به قالب های قصیده ، غزل ، مثنوی در شعر ملک الشعراء بهار و ادیب الممالک فراهانی بیشتر است .
۳. دیگر شاعران به قالب های نو مثل : مستزاد ، مسمط مخمس ، دوبیتی های پیوسته ، ترانه و تصنیف رغبت بیشتری داشتند .
۴. شاعران کوچه و بازاری به آرایه های بیانی و بدیعی و سنت های ادبی کمتر پایبند بودند و شعر را مانند ابزار می دانستند .
۵. از نظر تخیل هم چندان آثارشان تازگی خاصی نداشت به غیر از سروده های میرزاده عشقی .

گروه دبیران ادبیات ایران

۶. از نظر موسیقی و عروض هم گروه سنت گرا بسیار پایبند به سنت های ادبی بودند . و شاعران کوچه و بازاری هم نقص های عروضی کمتری در شعرشان مشاهده می شد

سطح فکری :

ویژگی های فکری شعر این دوره عبارت است از :

□ ویژگی های کلی :

- از کلی نگری و ذهنیت گرایی به جزئی نگری و عینیت گرایی تغییر یافت .
- مضامین سیاسی ، اجتماعی و وطنی رونق یافت .

شاخص ترین درون مایه های شعر عصر بیداری :

۱. آزادی : مفهوم آزادی در شعر این دوره، مترادف با مفهوم دموکراسی غربی است و مبین این معناست که مردم علاوه بر این که حقوق و آزادی های فردی دارند، در جامعه و سرنوشت سیاسی و اقتصادی خود نیز دارای حق و اختیار هستند.
۲. وطن: وطن به عنوان سرزمینی که مردمی با مشترکات قومی، فرهنگی و زبانی در آن زندگی می کنند، در این دوره وارد شعر و ادبیات فارسی شد و بسیار مورد توجه بزرگانی مانند ملک الشعرای بهار، علامه دهخدا و ادیب الممالک فراهانی قرار گرفت.
۳. قانون بر پایه مشاهداتی که اروپا رفتگان و روشنفکران از ملل متمدن و قانونمند داشتند، مضمون قانون و قانون مداری در سخن شاعران و نویسندگان راه یافت و بنیادی ترین تفکر و خواست مشروطه خواهان گردید.

گروه دبیران ادبیات ایران

۴. تعلیم و تربیت جدید با ظهور مطبوعات و گسترش آن در جامعه، آگاهی همگانی افزایش یافت و لزوم تعلیم و تربیت عمومی با نگاه جدید آن، مورد توجه مردم قرار گرفت. شاعران نیز به این موضوع توجه کامل داشتند.
۵. توجه به مردم: از بارزترین ویژگی های ادبیات دوره بیداری توجه به مردم است. شاعران در این دوره به انعکاس خواسته ها و علایق توده مردم پرداختند و نیازها و کاستی های محرومان جامعه را موضوع سخن خود قرار دادند و به دفاع از کارگران و ضعیفان پرداختند. ابوالقاسم لاهوتی و فرخی یزدی از شاخص ترین شاعران این حوزه اند. همچنین جایگاه زنان در اجتماع نیز مورد توجه بیشتر شاعران عصر بیداری قرار گرفت.
۶. علوم و فنون جدید: ضرورت های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، توجه به علوم و فنون جدید را سبب شد و در کنار دیگر روشن فکران، شاعران هم به این موضوع پرداختند و مضامین و اصطلاحات و واژگان مربوط به آن، در سختشان فراوان به چشم می خورد.

ب: به بررسی نثر این دوره می پردازیم.

• قلمرو زبانی :

۱. واژه ها و ترکیب های عربی ناآشنا کمتر می شود و به دلایل گوناگون بسیاری از لغات انگلیسی، ترکی، فرانسوی و ... به نثر فارسی وارد می شود.
۲. عبارت های وصفی دور و دراز و لفظ پردازی های بی جا در نامه ها و نوشته ها کاهشی آشکار می یابد.
۳. نثر این دوره بسیار ساده و قابل فهم استه در ساختار و ترکیب دستوری کلام نیز جمله ها درست تر و با طبیعت زبان هماهنگ تر می شود.

گروه دبیران ادبیات ایران

• قلمرو ادبی :

۱. قید و بندهای نثر مصنوع و فنی را کنار می گذارد و کاملاً گزارشی و ساده می شود.
 ۲. صنایع ادبی از نثر جدا می شود و نثر در خدمت بیان خواست و آمال مردم به شکلی پویا ظاهر می گردد.
 ۳. اکثر نویسندگان این دوره، داستان را برای رغبت عوام می نوشتند و دید جدی نسبت به ادبیات داستانی جدید نداشتند.
- ✓ نکته : یکی از ضعفهای تکنیکی در اغلب داستان های دوران مشروطه، حضور راوی سوم شخص در بعضی صحنه های داستان و سخن گفتن او با خواننده است که امروزه کاربردی ندارد.

قلمرو فکری :

۱. درون مایه نثر شامل نوگرایی، تجددخواهی و آزادی طلبی می باشد .
۲. رواج طنز سیاسی - اجتماعی
۳. دشمنی با استعمار و استبداد در نثر روزنامه ای بسیار مورد توجه قرار گرفت.
۴. درنثر داستانی به موضوع تنفر از خرافات می پردازد.

گروه دبیران ادبیات ایران

۵. حقوق مدنی زنان از جمله موضوعاتی است که در کنار تعلیم و تربیت نوین و همگانی بسیار مورد توجه نویسندگان بوده است.

کانال جامع ادبیات یازدهم و دوازدهم @adabiyatjame11

خود ارزیابی

← شعر ملک الشعرا بهار را در سه سطح زبانی، ادبی و فکری بررسی کنید از هر سطح دو مورد):

از ملک ادب حکم گزاران همه رفتند

شو بار سفر بند که یاران همه رفتند

آن گرد شتابنده که در دامن صحراست

گوید چه نشینی که سواران همه رفتند

داغ است دل لاله و نیلی است بر سرو

کز باغ جهان لاله عذاران همه رفتند

افسوس که افسانه سرایان همه خفتند

گروه دبیران ادبیات ایران

اندوه که اندوه گساران همه رفتند

یک مرغ گرفتار در این گلشن ویران

تنها به قفس ماند، هزاران همه رفتند

خون بار بهار از مژه در فرقت احباب

کز پیش تو چون ابر بهاران همه رفتند

🔗 پاسخ :

✓ زبانی : ۱. سادگی و روانی / ۲. قابل فهم بودن / توجه به مردم و ابزاری بودن شعر

✓ ادبی : استفاده از آرایه های ادبی چون تشبیه ، تشخیص / قالب شعر غزل است. - شعر ردیف و قافیه دارد. - وزن عروضی و تساوی مصراع ها در آن رعایت شده. / شاعران بیشتر به زبان کوچه و بازار شعر می گفتند. / در واقع نمادین شدن بعضی واژه ها مثل مرغ

✓ فکری : عشق به وطن و بیان ظلم و بی عدالتی استبدادگران در شعر این شاعر نمود دارد / دعوت به آزادی خواهی و قیام، حسرت از دست دادن آزادیخواهان، حاکمیت فضای سیاسی بر شعر / تشویق مردم به تحرک و بیداری / مضامین و اندیشه های سیاسی - اجتماعی دارد. / صحبت از درد مردم در متن / درون مایه های آزادی وطن / تعلیم و فرهنگ / توجه به حوادث و مقتضیات زمان و تغییر نگرش شاعران / تحت تاثیر بودن شعر بالا از تحولات دوره مشروطیت

🔗 شعر عارف قزوینی را در قلمرو ادبی و فکری بررسی کنید:

گروه دبیران ادبیات ایران

گریه را به مستی بهانه کردم

شکوهها را ز دست زمانه کردم

آستین چو از چشم برگرفتم

سیل خون به دامان روانه کردم

از چه روی چون ارغنون ننالم؟

از جفایت ای چرخ دون چون ننالم

چون نگریم ز درد و چون ننالم

دزد را چو محرم به خانه کردم؟

پاسخ: 4/2

✓ ادبی : قالب شعر : تصنیف با درون مایه سیاسی / دست زمانه : تشخیص / چرخ دون / سیل خون تشبیه و اغراق / استعاره : دزد / استفاده از آرایه ها در حد طبیعی / شاعر پایبند قافیه و ردیف نیست. / در ادامه این ابیات شاعر تساوی ابیات را رعایت نمی-کند. / به کار بردن آریه های ادبی استعاره، اغراق، کنایه، تشخیص، و ... /

گروه دبیران ادبیات ایران

دست زمانه : استعاره تشخیص / کنایه : آستین از چشم برگرفتن : آشکارا گریستن / اغراق : سیل خون به دامن
رها کردن / سیل خون : تشبیه

✓ □ فکری : شکوه از روزگار و بیان ظلم و ستم حکومت / محتوای شعر سیاسی / بیان آزادی و دعوت به قیام
علیه استبداد / قلمرو زبانی : زبان شعر ساده و روان و قابل فهم

← " شعر نیما را از نظر سطح زبانی، ادبی و فکری تحلیل کنید (از هر سطح دو مورد)

هست شب یک شب دم کرده و خاک

رنگ رخ باخته است.

باد، نو باوه ابر، از بر کوه

سوی من تاخته است.

هست شب، همچو ورم کرده تنی گرم در استاده هوا،

هم ازین روست نمی بینید اگر گشمنده ای راهش را.

با تنش گرم، بیابان دراز مرده را ماند در گورش تنگ

به دل سوخته من ماند به تنم خسته که می سوزد از هیبت تب!

گروه دبیران ادبیات ایران

هست شب. آری، شب.

پاسخ: ۴۱

✓ زبانی : شعر نیمایی مقید به قافیه وردیف نیست و هرچالازم بداند استفاده میکند / قالب شعر هم نیمایی /

✓ ادبی : شعر نو / تشخیص / تشبیه / ادبی استفاده از نماد و عناصر طبیعی برای بیان مضامین سیاسی و اجتماعی / نگ باختن کنایه از ترسیدن / تشبیه / تکرار / نمادین شدن شعر

✓ فکری : بیان اوضاع بد جامعه / استفاده از واژگان شب خسته بیان مفهوم ناامیدی از اوضاع زمانه

تحلیل کننده: **ثریا نصرت آبادی. سیرجان** زمان کارگاه شهریور ۱۳۹۷

گروه دبیران ادبیات ایران <https://t.me/joinchat/B1NHLEPz-ArQYcpElGw6lg>

کانال جامع ادبیات یازدهم و دوازدهم @adabiyatjame11